

Tulopoliittinen päätöksenteko modernisoitava

ARTO OJALA

STK:n toimitusjohtajana 1970-luvun alkupuolella työskennellyt *Timo Laatusen* totesi läksihaastattelussaan ay-liikkeen saavan joukkovoimallaan kaikki tavoitteensa läpi tulopoliittisissa neuvotteluissa, jos se niin haluaa. Lainaus ei ole sanatarkka, mutta ajatus oli tämä. Kun arvioi 1980-luvun työmarkkinapolitiikkaa, ja vaikkapa vain mennyttä syksyä, on Laatusen arvio edelleenkin oikeaan osunut.

1. Talous- ja tulopolitiikan konsensusvaatimus

Suomessa on vahva ay-liike, korporatiivinen yhteiskunta, jossa järjestäytymisaste on vain lisääntymässä laman myötä. Kun tähän yhdistetään tsaarinaikainen valtiosäännön lepäämäänjättämissäännöstö, on hallitus omassa talouspoliittisessa päätöksenteossa joutunut laajan konsensuksen vangiksi. Muodollisesti vahvan hallituksen talouspolitiikka on parhaimmillaankin voinut olla vain heikkoa.

Nykyistä tulopoliittista järjestelmää voidaan pitää ehkä vahvimpana säännöstelytalouden linnakkeena yhä markkinaehtoisemmassa yhteiskunnassamme. Ylätasolla päätetään, miten yksittäisen yrityksen on työsuhteidensa ehdot järjestettävä. Työsopimuslain yleissitovuusmääräys pitää huolen siitä, että myös järjestäytymättömien yritysten on noudatettava valtakunnallisten järjestösopimusten määräyksiä. Samainen määräys pitää huolen myös siitä, että missään oloissa, edes tilapäisesti, ei voida yri-

tyksen ja sen henkilökunnan kesken yhteisymmärryksessä sopia työehtosopimusnormit alitavista työehdoista.

Suomalaisessa tulopoliittisessa järjestelmässä on piirteitä, joiden seurauksena tulopoliittikka dramatisoituu tasavallan tärkeimmäksi asiaksi vuosi toisensa jälkeen. Samanaikaisesti neuvoteltaviksi kootaan kaikki mahdolliset asiat: palkat, sosiaaliasiat, työlainsäädäntö, työaikakysymykset, kenties vielä veroasiatkin. Muovataan pakettia, jonka eri osat ovat ostovarojensa suhteen jonkinlaisessa tasapainossa.

2. Monikerroksinen neuvotteluprosessi

Neuvottelut käydään kolmeportaisina. Keskusjärjestöjen suosituluonteisen sopimuksen jälkeen liitot neuvottelevat »työrauhasopimuksen», alakohtaisen sitovan työehtosopimuksen. Yrityksissä joudutaan sopimuksia yleensä vielä soveltamaan yrityksen omista tarpeista johtuen ja työehtosopimukseen sellaisenaan sisältyvien määräysten vuoksi.

Palkkamääräysten osalta vallitsee nykyjärjestelmässä vielä erillinen monikerroksisuus. Käytännön ansiotasoon vaikuttavien yleiskorotusten lisäksi neuvotellaan erikseen ohjepalkkoista. Eri aloilla vallitsee ohjepalkkojen ja käytännön palkkojen osalta erilainen käytäntö. Joillakin aloilla käytännön palkat ovat selvästi ohjepalkkojen yläpuolella, joillakin toisilla aloilla taas ohjepalkat ovat samat kuin käytän-

nön palkat. Jos aloilla, joilla ero ohjepalkkoihin on suuri, vaaditaan ohjepalkkoja nostettavaksi yleiskorotusta enemmän, se johtaa helposti palkkojen liu'uttamiseen muilla aloilla. Vasta Kallion sopimuksessa todettiin selkeästi, että ohjepalkkoja korotetaan vain samassa suhteessa kuin käytännön palkkojakin. Palkkaja työvoimakustannuskehitykseen vaikuttaa tämän lisäksi vielä monet erilaiset prosenttiset lisät, palkkaryhmämääräykset, palkkauslajivertailut, sidonnaisuudet, jne. Kustannusten hallinta on monimutkaista!

Neuvottelujärjestelmän rakenteellisen monimutkaisuuden lisäksi tulopolitiikan onnistumista vaikeuttavat myös päätöksentekoon liittyvät ongelmat. Palkansaajakeskusjärjestöt eivät kykene tekemään päätöksiä ohi jäsenliittojensa. Näin vahva liitto ja liittojohtaja kykenee ohjaamaan keskusjärjestönsä toimia lähes haluamallaan tavalla oman liittonsa tavoitteista lähtien ja antaen vähemmän painoa koko kansantalouden edulle.

Kun monimutkaiseen neuvottelujärjestelmään lisätään sitkeänä jatkuva usko talouspolitiikan devalvaatioihin perustuvaan regiimiin, on koko kansantalous ollut tuomittu toimimaan inflaation olosuhteissa.

3. Oppia saksalaisesta mallista

Nykyisessä muodossaan tulopoliittinen järjestelmä ei kykene vastaamaan markkinaehtoisen talouden vaatimukseen. Kuukaudesta toiseen jatkuva neuvotteluprosessi ja siitä aiheutuva epävarmuus markkinoilla heijastuu korkotasoon ja on liian kallis prosessi yhteiskunnalle. Järjestelmää on pakko yksinkertaistaa ja päätöksentekoa selkiyttää.

Saksalaisessa järjestelmässä palkkasopimukset on eriytetty muita työsuhteen ehtoja koskevista sopimuksista. Palkoista neuvotellaan vuosittain alueellisesti ja alakohtaisesti. Palkkojen korotukset koskevat vain palkkauksen ohjepalkkaosaa. Henkilökohtainen palkanosa ei tässä yhteydessä muutu. Henkilökohtainen osa liikkuu joustavasti ylös- tai alaspäin yrityksen taloudellisen kehityksen myötä. Ay-liike huo-

lehtii, toisin kuin meillä, että yrityksissä myös noudatetaan tehtyjä sopimuksia niitä ylittämättä.

Muut työsuhteen ehdot, mukaan lukien myös ohjepalkkojen hajonta, ovat voimassa manttelisopimuksina pitemmän ajan, 5—7 vuotta. Näin koko työehtosopimusneuvottelujärjestelmä pysyy paremmin hallittuna tukien talouspolitiikan keskeisiä tavoitteita eli alhaista inflaatiota ja vakaata valuuttaa.

4. Syksyn 1991 neuvottelutilanne

Syksyn 1991 neuvotteluprosessi antoi jälleen paljon ajattelemisen aihetta niin tulopolitiikan kuin koko talouspolitiikankin toimivuudesta. Koko syksyn neuvoteltu, ecu-ratkaisun tuloksena syntynyt, kustannusten alentamisen linja oli monimutkaisten vaiheiden jälkeen saavuttanut keskusjärjestöjen hyväksynnän. Pankinjohtaja *Kalevi Sorsan* tekemän ja keskusjärjestöjen hyväksymän sovintoesityksen pohjalta työvoimakustannukset olisivat vuonna 1992 keskimäärin alentuneet yli neljä prosenttia.

Pakkodevalvaation jälkeen tilanne muuttui nopeasti. Ay-liike ei enää voinut hyväksyä ratkaisua, joka olisi alentanut kustannuksia — huolimatta siitä, että erityisesti työvaltaisille pkt-yrityksille devalvaatio merkitsi entistä ankeampaa tilannetta, kustannusten nousua. Sopimus syntyi tasolta, joka oli noin seitsemän prosenttiyksikköä korkeampi kuin Sorsan sovintoesitys. Kustannusten arvioidaan nyt nousevan runsaat kolme prosenttia viime vuoteen verrattuna. Sarkastisesti voi todeta devalvaatiohyödystä syödyn heti noin puolet!

Voisin kysyä, onko yhteiskunnan edun mukaista, että pari vahvaa liittoa puheenjohtajineen voi ajaa tulopolitiikan päätöksenteon sellaiseen umpikujaan, että se johtaa tai antaa mahdollisuuden järjestellä maan asiat talouspoliittiseen umpikujaan, josta on vain yksi ulospääsytie. Vastaus on tietenkin selvä: ei ole järkevää. Tulopoliittista neuvotteluprosessia ja päätöksentekojärjestelmää on pakko kehittää markkinatalouteen sopivaksi ja markkinaehdoilla toimivaksi.